ФЕВРУАРИ 2020

SOCIAL SCIENCE JOURNAL FOR TEENS

Могат ли по-високите данъци върху нездравословната храна да намалят затлъстяването?

Автори:
Оле Бойзен, Кирстен Бойзен-Урбан, Харви Брадфорд и Жан Балие

Редактори:
Елица Панайотова, Лиза Уудръф и Петя Мукова

Накратко

Харесва ли ви нездравословната храна? Макар да е вкусна, именно *силно преработената храна* води до *затлъстяване.* Това състояние е проблем не само в по-богатите страни, където хората имат по-високи доходи, но и в по-бедните държави, където има и много хора с *поднормено тегло.* Искахме да разберем дали евентуалният данък върху силно преработените храни може да се отрази върху нивата на затлъстяване. За да изчислим това, използвахме *вносните тарифи* като измерващо средство и създадохме статистически модел. Установихме, че увеличаването на ценовата разлика между по-здравословните храни и силно преработените би могло да е полезна стъпка към намаляване на затлъстяването в някои страни. Но то също така може да влоши проблема с поднорменото тегло, понякога дори в една и съща държава.

Въведение

Затлъстяването се е превърнало в сериозен проблем по целия свят, тъй като представлява голям риск за здравето. Вероятно си мислите, че подобен проблем е по-често срещан в развитите (богатите) страни, където хората имат по-високи доходи и консумират повече калории, отколкото могат да изгорят. Но развиващите се (по-бедните) държави, където много хора страдат от недохранване, също показват високи нива на затлъстяване. Всъщност развиващите се страни отговарят за 60% от *превалентността* на случаите на затлъстяване по целия свят!

Много проучвания показват, че една от основните причини за затлъстяването е консумацията на силно преработени храни, които са много калорични, но с ниска хранителна стойност. Тези продукти са много популярни сред потребителите, тъй като са много вкусни, заради високото съдържание на захар, мазнини и сол в тях, обикновено се приготвят лесно, не са скъпи и имат по-дълъг срок на годност. Популярността на тези стоки отваря огромен и печеливш пазар за тях. Но в богатите държави той е *пренаситен* – продажбите няма накъде да растат повече. Ето защо хранителните компании се опитват да продават силно преработени храни в развиващите се страни, като тези в Тропическа Африка (наричана също Субсахарска Африка). Въпреки това недохранването там е все още широко разпространено и когато човек страда от такова в детството си, много по-често в по-късен етап от живота си той се оказва с наднормено тегло. Това прави проблема със затлъстяването в този регион още по-сериозен.

Какво могат да направят правителствата, за да намалят случаите на наднормено тегло? И развитите, и развиващите се страни са опитали различни мерки, като образоване на населението и популяризиране на здравословни храни чрез *ценови стимули*. Целта ни бе да проследим ефекта от по-високите данъци върху силно преработените храни - дали те биха намалили разпространението на затлъстяването или не?!

Група 1: непреработени храни

Група 2: преработени готварски съставки

Група 3: преработени храни

Група 4: силно преработени храни

Методи

Предприехме няколко стъпки, за да намерим отговор на въпроса ни.

- Разделихме хранителните продукти на четири групи според нивото на преработването им. В първа група е непреработената храна, а в четвърта - силно преработената (Таблица 1).
- Използвахме *вносните им тарифи* (намиращи се в търговската база данни), за да изчислим ценовата разлика между двете категории храни - силно преработените (четвърта група) и по-малко преработените хранителни продукти (групи 1 до 3).
- Категоризирахме почти 900 хранителни артикула от тази база данни в четирите групи.

Основната ни хипотеза е, че разликата в цените на силно преработените и по-здравословните продукти променя хранителните нагласи на хората и така се отразява на разпространението на затлъстяването и поднорменото тегло. За да се дефинира по-добре ефектът от тарифите върху превалентността на затлъстяването, взехме предвид няколко други фактора, сред които:

- *доход на глава от населението* (при по-нисък доход хората купуват по-малко и по-евтини продукти);
- процентът живеещи в градски райони (хората, които живеят в градове, имат по-голям достъп до храни от четвърта група);
- процентът работещи жени (имат по-малко време за готвене);
- процентът хора на и над 65 годишна възраст (физическата им активност е по-малка).

Събрахме данни за 101 страни и ги категоризирахме според дохода (Таблица 2). В анализа си проверихме също дали географското им разположение (например намиращи се в Тропическа Африка) е повлияло на резултатите.

Таблица 1:
Класифициране на храните според нивото на преработването им

Категория на храните	Определение
Група 1	**Необработени или минимално преработени храни** – ядивните части на растенията, като пресни или замразени плодове и зеленчуци, или на животните (яйца, месо, мляко), пшенично или царевично брашно.
Група 2	**Преработени готварски съставки** – храните от група 1, преминали през физическо или химическо преработване (пресоване, изсушаване и т.н). *Например: мед, тръстикова захар, сол, олио.*
Група 3	**Преработени храни** – една или много малко от съставките от група 2 (например сол), добавени към продукти от група 1 (като ядките). *Например: осолени ядки, сирене, пресен хляб, консервирани зеленчуци.*
Група 4	**Силно преработени храни** – с много съставки. Обикновено съдържат добавена захар, сол, добавки, оцветители. Често са полуфабрикати или готови за ядене. *Например: газирани напитки, инстантни нудъли, чипс, полуфабрикати, наденици, зърнени закуски, „плодово" кисело мляко или йогурт.*

Таблица 2:
Държавите, включени в анализа ни, според групата на доходите

Група на доходите	Държави
Нисък доход	Бенин, Буркина Фасо, Бурунди, Гамбия, Гвинея-Бисау, Мадагаскар, Мали, Нигерия, Непал, Сенегал, Того, Танзания, Уганда, Хаити, Централно Африканска Република
По-нисък среден доход	Армения, Бангладеш, Боливия, Грузия, Гватемала, Египет, Ел Салвадор, Замбия, Кабо Верде, Индия, Индонезия, Камерун, Кот д'Ивоар, Хондурас, Йордания, Кения, Киргизстан, Никарагуа, Пакистан, Филипините, Молдова, Украйна
По-висок среден доход	Албания, Аржентина, Белиз, Босна и Херцеговина, Боцвана, Бразилия, България, Венецуела, Габон, Гвиана, Колумбия, Коста Рика, Куба, Фиджи, Малайзия, Мавриций, Мексико, Намибия, Панама, Парагвай, Русия, Северна Македония, Хърватска, Южна Африка
Висок доход	Австралия, Австрия, Бахрейн, Белгия, Великобритания, Германия, Гърция, Дания, Естония, Ирландия, Исландия, Испания, Италия, Канада, Катар, Кипър, Кувейт, Латвия, Литва, Люксембург, Малта, Нова Зеландия, Норвегия, Полша, Португалия, Република Корея, САЩ, Сингапур, Словакия, Словения, Швейцария, Швеция, Унгария, Уругвай, Финладия, Франция, Холандия, Чехия, Чили, Япония

Резултати

1. Кои фактори влияят на превалентността на затлъстяването? Резултатите ни показват, че нивата на затлъстяване са по-високи, когато:
   - доходът на глава от населението е по-висок. Но щом хората се замогнат достатъчно, допълнителният доход намалява нивата на затлъстяване;
   - процентът на хората, живеещи в града, е висок;
   - процентът на работещите жени е висок;
   - процентът на хората на и над 65 годишна възраст е висок.

2. Дали ценовата разлика между по-здравословните и силно преработените храни също влияе на затлъстяването?

   Резултатите зависят от нивото на развитие на съответната страна (както е показано в Таблица 2):
   - за повечето не-субсахарски африкански държави не можахме да установим състоятелен ефект на допълнителните данъци върху силно преработените храни, които намаляват разпространението на затлъстяването, освен в страните с по-нисък среден доход;
   - в субсахарските африкански държави с по-висок среден доход колкото по-високи са данъците върху силно преработените храни, толкова по-ниско е нивото на разпространение на затлъстяването;
   - в субсахарските африкански държави с нисък доход увеличената ценова разлика би намалила нивата на затлъстяване.

3. Какво се случва с поднорменото тегло?
   - В по-бедните страни увеличаването на дохода намалява разпространението на поднорменото тегло.
   - Същия ефект има и по-високият процент хора, живеещи в градове.
   - Също така, по-високият процент възрастни хора се свързва с по-чести случаи на тегло под нормата.

4. Увеличаването на ценовата разлика между по-здравословните и силно преработените храни би ли повлияло на нивата на поднормено тегло?
   - **Би намалило поднорменото тегло** в не-субсахарските африкански държави с нисък доход.
   - Обратното, в Тропическа Африка **би увеличило случаите на поднормено тегло** в страните с по-нисък и по-висок среден доход.

Дискусия

Резултатите ни показват, че увеличаването на данъците на силно преработените храни и оттам на ценовата разлика между по-здравословните и нездравословните храни, би бил ефективен метод за намаляването на случаите на затлъстяване. В субсахарските африкански държави с по-висок среден доход, ако ценовата разлика нарасне с 0.1 процента, нивата на затлъстяване ще се намалят с 0.2 процента. Например, ако Южна Африка въведе нов данък от 10% на силно преработените храни, случаите на затлъстяване биха намалели със 7% - или почти един милион души!

Все пак изследването ни също показва, че, докато увеличаването на данъците върху силно преработените храни намалява затлъстяването в държавите от Тропическа Африка, в същото време то увеличава случаите на поднормено тегло в една и съща страна. Следователно един смесен подход, който използва различни мерки за намаляване на затлъстяването, би бил по-добро решение в тези региони. Например правителството би могло да изразходва допълнителните приходи, които получава от данъка, за да подкрепя хората с поднормено тегло.

Заключение

Все повече хора по света страдат от затлъстяване. Но какво можем да направим? Показахме, че затлъстяването е свързано със силно преработените храни и че увеличаването на цените на силно преработените храни намалява случаите на затлъстяване. Следователно, за да се намали затлъстяването, правителствата могат да влияят върху хранителните предпочитания на хората чрез внимателната употреба на данъци върху силно преработените храни.

За да правите сами здравословни избори, е важно да сте наясно със силно преработените храни и храненето. Силно преработените храни се приемат за нездравословни, но всъщност съставките им и начинът на преработването им определят дали са нездравословни. И макар че силно преработената храна е лесна за консумация и понякога е по-вкусна, винаги помнете, че колкото по-близо е това, което ядете, до естествената си форма, толкова по-добро е то за здравето ви. Вижте примери за здравословни храни на линка отдолу.

Речник на термините

Вносни тарифи – данък върху вносните стоки. Главната им цел е да се защитават местните производители. Вносните тарифи разграничават почти 900 хранителни продукти по различни критерии, включително нивото на преработка.

Доход на глава от населението – средният доход, получаван от човек в една страна (общият приход на една страна, разделен на населението ѝ).

Затлъстяване – според Световната здравна организация затлъстяването е натрупването на абнормена или прекомерна мазнина, представляваща риск за здравето, причинявайки например сърдечни заболявания, рак и диабет.

Поднормено тегло – често е признак за недохранване и представлява недостатъчен прием на калории, важни минерали и витамини от храната. При децата недохранването може да доведе например до изоставане в растежа (нисък за възрастта ръст), измършавяване (килограми под нормата за конкретна възраст) или поднормено тегло (килограми под нормата за дадена височина).

Превалентност – броят на случаите на дадено заболяване (например хора със затлъстяване) сред определено население (например на някоя страна) в даден момент.

Пренаситен (пазар) – пазарът (например на газирани напитки) не може повече да се разраства – няма повече възможни клиенти.

Силно преработени храни – хранителни продукти, които производителите значително са променили чрез множество стъпки на преработка - често като се добавят захар, сол, консерванти, оцветители и т.н. Подобни храни са често предварително приготвени или полуфабрикати. Примери за такива са бонбоните, газираните напитки, чипсът и замразената пица.

Ценови стимул – когато цената на един продукт е увеличена или намалена, тя променя намерението на клиента да го закупи. Пример за това е данъкът добавена стойност. Той увеличава продажната цена и когато я видят, хората са склонни да консумират по-малко от съответния продукт.

Проверка на знанията

1. Колкото по-висок е процентът работещи жени, толкова по-високи са нивата на затлъстяване. Как се обяснява тази зависимост?
2. Защо в някои случаи увеличаването на данъците на силно преработените храни води до по-високи нива на поднормено тегло?
3. Погледнете таблицата, в която храните са категоризирани според нивото им на преработка. Къде ще поставите следните продукти: замразена пица, ябълки, компот от ябълки, ябълков оцет?
4. Защо в по-бедните страни има случаи едновременно на над и поднормено тегло?
5. (Бонус) Вашата страна изброена ли е в Таблица 2? Ако да, като гледате анализа ни, какъв ефект би имал данъкът върху силно преработени храни?

REFERENCES

Ole Boysen, Kirsten Boysen-Urban, Harvey Bradford, Jean Balié (2019). Taxing highly processed foods: What would be the impacts on obesity and underweight in sub-Saharan Africa? *World Development, 119, pp. 55-67*
https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2019.03.006

Фондация Артон България, *Здравословно хранене на децата:*
https://artonfoundation.bg/bg/124.zdravoslovno-hranene-na-decata.html

Unicef, *Лесни и достъпни съвети за здравословно хранене по време на епидемията от COVID-19:*
https://uni.cf/3pgdMzW

Преведено от английски на български език с подкрепата на Американско посолство в София.